Людмила Ф. Луцевич. ***Автобиографические исповеди в литературе. Претексты. Тексты. Контексты.*** **Москва: Наука, 2020, 504 стр. ISBN 978-5-02-040788-6.**

Традиционно силната полска (и в частност варшавска) русистика отново напомни за себе си, този път с нова монография на добре познатата и уважавана у нас (гостувала на научни форуми, организирани от Софийския университет и БАН) проф. Людмила Луцевич. Широкият изследователски диапазон, влизащ в полезрението на авторката – от староруския период през класическия XIX до Сребърния век, по особен и дори виртуозен начин е споен в топика, служеща като изначална основа на (и основание за) научните ѝ търсения и открития: библейския текст, с който руската литература не просто се съизмерва, но през който формира (православната) идентичност и менталността на нацията, провокирайки основните поведенчески фиксации и стереотипи на руския човек, като скуката, играта на карти, пиенето на чай, дуелната практика, концепта „душа“, разпадането на хепиенда в любовната история… Луцевич – нещо особено характерно за нея – търси корените на явленията, обозначили и емблематизирали руското, но далеч по-важното в студирането на отделни корпуси (тъй като опитите ѝ обикновено не са фрагментарни/„на парче“, тя полага наблюденията си в глобални и монолитни теми) е да покаже – често и да онагледи – активните и пасивните полета на бита, битийността и свръхбитието на най-голямата славянска литература, гравитиращи, понякога особено оригинално, към сакралния християнски код.

Десет години след трудоемката, изчерпателна и великолепна работа *Память о псалме: sacrum/profanum в современной русской поэзии* (Варшава, 2009) сега обект на научния интерес на проф. Луцевич е изповедта и респективно, подвижността на жанра – неговата консервативна адаптивност – което е не просто оксиморонна метафора дефиниция, а факт, залог за успешните му трансформации лавирания и устойчивост във времето. Формирана в „утробата“ на църковното слово и постепенно пренесена в полето на художествения (светски) наратив, изповедта е сложен дискурс, поддържащ постоянен трансфер между устното изказване сугестия и високото писмено послание; транскрибирана, тя продължава да пази оралния си генезис, но му придава особен тип интимност, разширявайки кръга от доверени, приобщени и посветени референти в съкровения свят/акт на изповядващия се. В този сми-

сăл жанрът е и прозаичен, и не съвсем, доколкото авторът прави признания за греховността си в регистрите на поетическата прозодия, имплицираща интенции за очаквано опрощение. Според Л. Луцевич изповедта придвижва самоосъзнаването на човека „от античната *телесност на индивида* към християнската *духовност на личността*“ (Луцевич 2020: 7[1], курсивът – неин) и в този смисъл е един от формантите на его текста. (Правя уговорката, че терминът *его текст* също бе въведен в литературно обращение от проф. Луцевич преди повече от 15 години, когато по нейна идея във Варшавския университет се проведоха поредица конференции по русистика под общия наслов „Его документ и литература“.)

Книгата *Автобиографичните изповеди в литературата* е структурирана в три раздела: *Вместо увод* (теоретичен поглед върху основното понятие като речникова единица, функциониране в богослужебната практика, тайнство, ключова дума в културата); *Три изповеди в пространството на европейската култура* (освен подразбиращите се и задължителни за обговаряне конфесионални модели на Августин Блажени, Пиер Абелар и Жан-Жак Русо, авторката прави и друг символичен жест – проследява рецепцията им през Сребърния век от Дмитрий Мережковски, Дмитрий Философов и Василий Розанов); най-обширен и разнообразен е последният раздел – *Изповедите в пространството на руската култура*, започващ с преглед на началото на литературното изповедно слово в Русия – Евфимий Турков (XVI век), Мартирий Зеленецки (XVI – XVII век), Авакум Петров (XVII век), продължаващ с кодифицирането на жанра извън църковния канон от императрица Екатерина Велика и Денис Фонвизин и завършващ с персоналистични глави, посветени на знаковите изповеди от XIX век – на Николай Карамзин, Пьотър Вяземски, император Николай I, Николай Гогол, Михаил Бакунин, Николай Огарьов, Василий Келсиев, Алексей К. Толстой, Константин Леонтиев, разбира се – тази на Лев Толстой, и накрая – „молбата покаяние“ на Лев Тихомиров, с което „прекрачва“ във формалните рамки на XX век, но и „затваря“ кръга от класически съчинения.

Актуалността на темата Луцевич обяснява така: „Сега, както и в епохата на Ф. М. Достоевски, се наблюдава настъплението на „някаква всеобща изповед“, в която „хората разказват, описват, анализират сами себе си пред света, често с болка и мъка“ (9, цитатите са от *Петербургски летопис* на Достоевски). Завършва обаче с класическата епоха, доколкото днес „изповедното слово се изражда в нарцисизъм […], а де-

[1] По-нататък в скоби ще се посочва само страницата.

валвацията на идеята за разкаяние, покаяние, изповед е един от трагичните белези на руското духовно битие от края на XX век“ (9). Понятието дори анахронистично попада в служебния юридически лексикон, доколкото и нотариусите „изповядват“ сделки, провинилите се пък си правят „самоотчети изповеди“ (терминът е на М. Бахтин). А монографията се стреми да опази високия статус на неговата употреба – онзи, в контекста на който изповедта (със синоними „признание“ и „покаяние“) е натоварена със и е призвана да разтоварва от бремето на автобиографичните травми.

Особено интересно е наблюдението, че жанрът предлага силно перформативно начало (казано по-просто – построен е върху автентична драматургия): „той сам по себе си е *акт на покаяние*, а като ефект от него следва опрощение на греховете (което е прерогатив на духовника, изповедника)“ (13). Интегрирайки редуцирано класификацията на Леонид Гросман, авторката настоява на четири момента от поетиката на литературната изповед. Те са: 1) разказ за тайно престъпление; 2) историята на греха, тежките душевни блуждаения и тайните пороци; 3) темата за изкуплението на греха чрез страдание; 4) верига от свободни епизоди (21)[2]. Наличността им според Луцевич придава самообективиране на живота и личността на изповядващия се, добавяйки много важното уточнение, че в този аспект изповедта не просто предполага проява на самосъзнание, но е релевантна на него. Най-сетне стигаме до едно важно наблюдение за първоезика на славянската Библия, на което няма как да не се спра. Привеждам откъса в цялост:

> Славянската Библия е превод на *Септуагинта* (IX в.) на един от диалектите на старобългарския език, който е прието да се нарича църковнославянски. Преводачите на Библията, както е известно, отначало е трябвало да изобретят азбука за езиците, нямащи писменост. Така се случва с преводите на арменски, грузински, а също и на църковнославянски. […] В църковнославянския (= старобългарски) език думата *изповед* (*искрено поведать*) се образува чрез калкиране на гръцкото *ἐξομολογεῖσθαι,* то влиза във всички славянски езици […]. По този начин можем да констатираме, че историческите корени на изповедта/изповедалността са далеч назад в ритуално-езиковото минало (32).

[2] Изброените точки подсещат за една от най-известните изповеди в руската литература от XIX век – тази на Николай Ставрогин пред отец Тихон (злополучната глава, която М. Катков премахва от каноничния текст на романа *Бесове*). Тя не е авторска и Людмила Луцевич не включва неин анализ в книгата си, но на проблема е посветила проникновена статия (вж. Ludmiła Łucewicz. Исповедь Ставрогина: текст и контекст. // *Politeja*, No. 32, 2014: 385 – 394.

Тук срещаме съвършено оригинална теза за връзката старобългарски – църковнославянски, която с охота се подценява, оспорва и подминава в славянския свят. Във всеки случай Луцевич категорично защитава становището за високата норма на българския като първия кодифициран славянски език, а църковнославянския – като „тренд“, „марка“ за износа му сред останалите славяни и приноса му за формирането на техните автохтонни култури.

Монографията – наред с твърде ценните наблюдения върху авторските изповеди на изброените по-горе личности както от литературния, така и от политическия живот и контекст на Русия, поднася обективирано описание / „картография“ на вътрешното пространство и границите на себепоносимост на разкриващия се. Защото изповедта е избор, необходимост и повратна точка, пречистване и о-духо-творяване. В заключение проф. Луцевич обвързва жанра със седем его проявления на волята за самоизразяване:

– с автобиографията – Гогол, А. К. Толстой, Огарьов;
– с мемоара, спомените, записките – Бакунин, А. К. Толстой, Л. Н. Толстой;
– с писмото, съдържащо елемент на комуникативност и прагматична прелокутивност до определен адресат – императорите Николай I, Александър II, Александър III, Бакунин, Огарьов, А. К. Толстой;
– с признанието (показанието, свидетелството) – Келсиев, Вяземски, Бакунин, Гогол, Л. Н. Толстой;
– с оправданието – Гогол, Келсиев;
– с молбата – Вяземски, Бакунин, Тихомиров;
– с изследването – Гогол, Огарьов, Л. Н. Толстой.

Освен че описаният текст може да се чете като ценен пътеводител във философията на изповедта с конкретни примери от високата руска словесност, той е и своеобразен „каталог“ на писаното по въпроса през десетилетията, доколкото Людмила Луцевич представя не само руското и полското литературознание, но следи (проследява) внимателно и отсява вещо появяващото се по интересуващите я въпроси на основните европейски езици. В този смисъл новата ѝ монография експонира собственото ѝ литературо-знание като изповед, но и като модел за хуманитарно изследване.

Людмил Димитров